

Suudi Arabistan'da Evlenme İşlemleri

Dr. Mehmet Ali YARGI*

Özet

Bu araştırma aile hukuku alanında İslâm hukukunu uygulamaya çalışan Suudi Arabistan'da evlenme işlemlerine ilişkin yapılan kanunî düzenlemeleri ve izlenen prosedürü incelemektedir. Konu evlenme işlemleri ve gayr-ı resmî yapılmış nikâh akitlerini tespit ve tescil ettirme işlemleri olmak üzere iki ana başlık altında ele alınmaktadır. Araştırmada evlenme işlemini yapmaya veya gayr-ı resmî akdedilen nikâhı tescil etmeye yetkili kişiler, başvurunun yapılışı, başvuruda bulunması gereken belgeler, evlenme işleminin yapılışı ve evlenmeden sonra yapılması gereken işlemler ele alınmaktadır. Araştırmada Suudi Arabistan mevzuatı esas alınmakla birlikte, uygulamaya ilişkin hususlarda Riyad'daki Sosyal Güvence ve Nikâh Mahkemesi'ndeki gözlem ve incelemelere dayanılmıştır. Bu araştırma Suudi Arabistan'da evlenme işlemini yapmaya yetkili kişilere, evlenme başvurusuna, evlenme işleminin yapılışına ve evlenmeden sonra yapılması gereken resmî işlemlere ilişkin birçok kanunî düzenlemenin yapıldığını, gayr-ı resmî akdedilen nikâhların daha sonra tescil edilmesi için de izlenmesi gereken prosedürün belirlendiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Suudi Arabistan, nikâh, evlenme, aile hukuku, ahvâl-i şahsiye, mezun, mümlük.

Abstract

This research studies legislations, regulations and its applications about recording marriages in Saudi Arabia which applies Islamic Law in the field of Family Law. The research deals with these regulations and applications in two main subheadings, the first one is recording marriages and the second is recording unofficial marriages which carried out before. The research indicates the people who are authorized to record marriage, the way of application, required documents for the application, the way of recording and the procedure have to be followed after the recording. The research is based on Saudi Arabia's laws and regulations, besides the researcher's observations and studies on applicational matters in Riyadh Social Quaranty and Marriage Court. The research pointed that there are many regulations issued as to people who are authorized to record marriage, official procedure have to be followed before, during and after the marriage and the official procedure have to be followed to record unofficial marriages.

Key Words: Suudi Arabia, Marriage, Family Law, Islamic Personal Law, mezun, mumlik.

I. Giriş

İslam hukukunda evlenme akdi tarafların karşılıklı evlenme iradelerini iki şahit huzurunda açıklamalarıyla gerçekleşen bir akit olduğu için resmî bir görevlinin ya da din adamının huzurunda yapılmış olması şart değildir. Bununla birlikte evlenme akdinin getireceği hak ve yükümlülüklerin büyüklüğü ile dinî ve toplumsal hayattaki yeri ve önemi onu diğer akitlerden farklı kılmış, geçerli olabil-

* T.C. Riyad Büyükelçiliği Riyad Uluslararası Türk Okulu Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni.

mesi için diğer akitlerde aranmayan bazı şartların onda bulunması gerektiği kabul edilmiştir. Evlenme akdinin iki şahit huzurunda yapılması şartı bunlardan biridir. Kadını velisinin evlendirmesi de İslâm hukukçularının büyük çoğunluğu tarafından evlenme akdinin şartlarından biri olarak görülmüş; velisi bulunmayan kadını evlendirmek, hâkimin görevleri arasında sayılmıştır.¹ Bu sebeple İslâm'ın ilk döneminden itibaren evlenme akdi esnasında velinin de bulunmasına dikkat edilmiştir.

Yine İslâm'ın ilk dönemlerinden itibaren evlenme akdinin dinî ve toplumsal yönleri dikkate alınarak bunları iyi bilen ve evlenmenin geçerli bir şekilde gerçekleşmesini kontrol eden bir kişi önünde yapılmasına özen gösterilmiştir. Bu kişi bazen bir hâkim veya nâibi, bazen de evlenme işlemini yapmayı meslek edinmiş bir görevli ya da hâkim kontrolündeki bir din adamı olmuştur. Ayrıca zamanla evli tarafların evli olduklarını ve evlilikten doğan miras, nafaka, mehir, nesep gibi hak ve sorumluluklarını ispat etmeleri gerektiğinde problem yaşamamaları için evlenme akitleri tescil edilmeye başlanmıştır.

Evlenme işlemini yapmayı meslek edinmiş kişilerin varlığı Osmanlı Devleti'nden öncesine kadar uzanmaktadır. Evlenme işlemini yapacak kişilerin bunun için hâkimden izin alma uygulamasının da Osmanlılar'ın ilk dönemlerinden itibaren var olduğu söylenebilir. Osmanlılar döneminde evlenme akdinin hâkimin veya nâibinin ya da izin verdiği bir din adamının önünde yapılmasına özen gösterildiği ve XVI. yüzyıldan itibaren buna riayet edilmeden gerçekleştirilen evlenme akitleriyle ilgili ihtilafların mahkemelerde dinlenmez olduğu görülmektedir.

Nihayet 1917 tarihli Hukuk-u Aile Kararnamesi'nde evlenme akdinin mutlaka hâkim veya nâibi huzurunda yapılması ve yapılmadan önce de ilan edilmesi gerektiği belirtilmiş, Osmanlı Ceza Kanunu'nda daha sonra yapılan düzenlemelerde bu usule uymayanlara çeşitli cezalar verilmesi öngörülmüştür.²

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Mısır, Cezayir, Ürdün, Lübnan, Fas, Pakistan ve Endonezya gibi Aile Hukuku alanında İslam Hukukunu uygulayan ülkelerde de evlenme akdinin resmî görevliler önünde yapılmasına ve tescil edilmesine yönelik çeşitli kanunî düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır.³ İslâm Hukukunu hemen her alanda uygulamaya çalışan Suudi Arabistan Krallığı'nın da bu yönde

¹ Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, İstanbul 2008, s. 288.

² Evlenme akdinin resmî bir görevli huzurunda yapılmasının tarihi süreciyle ilgili bk. M. Akif Aydın, "Osmanlı Hukukunda Nikâh Akitleri", *Osmanlı Araştırmaları*, III (İstanbul 1982), s. 1-12; a.m.f., *İslam – Osmanlı Aile Hukuku*, İstanbul 1985, s. 85-96, 136, 188; Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, Konya 1988, s. 138, 281; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, s. 184.

³ İlgili kanunî düzenlemeler için bk. Halil Cin, *İslam ve Osmanlı Hukukunda Evlenme*, s.139-141; M. Akif Aydın, *İslam – Osmanlı Aile Hukuku*, s.225; İslâm ülkelerinde Aile Hukukunun geneline yönelik düzenlemeler için bk. Tahir Mahmood, *Family Law Reform in The Muslim World*, New Delhi 1972; Abdullahi A. An-Na'im (ed.), *Islamic Family Law in A Changing World: A Global Resourse Book*, New York 2002.

çeşitli kanunî düzenlemeler yaptığı görülmektedir. İşte bu araştırmada Suudi Arabistan'ın evlilik akdine ilişkin yaptığı kanunî düzenlemeler ve izlediği prose-
dür incelenmeye çalışılacaktır.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Suudi Arabistan Krallığı, Temel Yönetim Kanunu (en-Nizâmü'l-esâsî li'l-hukm)'nda anayasasının Kur'an ve Sünnet olduğunu,⁴ devletin bütün kanunlarında Kur'an ve Sünnet'in hâkim olduğunu,⁵ İslâm şeriatını tatbik ettiğini,⁶ fetva kaynağının Kur'an ve Sünnet olduğunu,⁷ yargı görevini yaparken hâkimlerin üstünde İslam şeriatından başka bir otorite-
nin bulunmadığını,⁸ mahkemelerde şer'î hükümlerin Kur'an'a ve Sünnet'e uygun olarak uygulandığını ve çıkarılacak kanunların İslam şeriatıyla çelişmeyeceğini beyan etmektedir.⁹

Suudi Arabistan'ın aile hukukunu düzenleyen Türkiye'dekine benzer kapsam-
lı bir Medenî Kanun'u bulunmamaktadır. Bununla birlikte yargılamayı, resmî iş ve işlemleri düzenleyen çeşitli kanunlar, yönetmelikler, ilgili kurumların kararları ve genelgesi bulunmaktadır. Bu mevzuatın başında doğum, evlenme ve boşan-
ma gibi olaylarda nüfus müdürlüklerinde yapılması gereken resmî işlemleri düzenleyen Ahvâl-i Medeniyye Kanunu (Nizâmü'l-ahvâli'l-medeniyye), Şer'îye Mahkemelerindeki işlemleri ve yargılamayla ilgili usulü düzenleyen Şer'î Yargı-
lama Kanunu (Nizâmü'l-murâfaâti's-şer'iyye) ve bu Kanun'un yürürlüğüyle ilgili hükümleri içeren yönetmeliği (el-Lâihatü't-tenfizîyye li-nizâmi'l-murâfaâti's-
şer'iyye), evlenme akdi işlemlerini yapmak üzere kendilerine ruhsat (yetki) verilenlerin görev ve yetkilerini düzenleyen yönetmelik (Lâihatü mezûnî ukûdi'l-
enkihâ) gelmektedir. Ayrıca ilgili kurumların kararlarına binaen veya re'sen Adalet Bakanlığı tarafından gönderilen genelgeler bulunmaktadır. Araştırma-
mızda temel olarak bu mevzuattan yararlanılmıştır.

Suudi Arabistan'da aile hukuku genel olarak ise Kur'an'a, Sünnet'e, diğer şer'î delillere, fıkıh kitaplarına ve hâkimlerin içtihatlarına dayanılarak uygulan-
maktadır. Hâkimlerin herhangi bir mezhebin görüşlerine bağlı kalarak hüküm vermelerini gerektirecek bir *mevzuat* bulunmamaktadır. Bununla birlikte hâkim-
lerin genellikle Hanbelî mezhebine göre hükmettikleri söylenebilir. Özellikle dava söz konusu olmaksızın herhangi bir meselenin hâkim huzurunda tespit ve tescil edilmesiyle ilgili işlemlerde bu daha açık görülmektedir.¹⁰ Onun için ev-

⁴ en-Nizâmü'l-esâsî li'l-hukm, md.1.

⁵ en-Nizâmü'l-esâsî li'l-hukm, md.7.

⁶ en-Nizâmü'l-esâsî li'l-hukm, md.23

⁷ en-Nizâmü'l-esâsî li'l-hukm, md.45

⁸ en-Nizâmü'l-esâsî li'l-hukm, md.46

⁹ en-Nizâmü'l-esâsî li'l-hukm, md.48

¹⁰ Suudi Arabistan Krallığının kuruluşunun ilk yıllarında 1344 (1926) mahkemelerde meşhur dört mezhepten (Hanbelîlik, Hanefîlik, Mâlikîlik, Şâfiîlik) mutemet kitapların esas alınacağı kabul edilmiştir. Daha sonra 1347 (1929) yılında Yargı Heyeti'nin aldığı kararla mahkemelerde Ahmet b. Hanbel'in mezhebinden fetvâda esas alınan (müftâ bih) görüşe göre hüküm verilmesi, ancak maslahatın gerektirdiği durumlarda diğer mezheplerden faydalanılabileceği kabul edilmiş-

lenme akdi ile ilgili fikhî meseleler aşağıda temel Hanbelî kaynakları çerçevesinde ele alınacaktır.¹¹

Ayrıca araştırma esnasında Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'daki Sosyal Güvence ve Nikâh Mahkemesi'nde (Mahkemetü'd-daman ve'l-enkiha) 2009-2010 yılları arasında çeşitli incelemeler ve gözlemler yapma fırsatım oldu. Uygulamaya ilişkin bilgiler adı geçen mahkemedeki inceleme ve gözlemlere dayanmaktadır.

Suudi Arabistan'da resmî olarak evlenme akdi işlemleri yapıldığı gibi gayr-ı resmî olarak gerçekleştirilen nikâh akitlerinin daha sonra mahkemede tespit ve

tır. Bu kararda hâkimlerin hüküm verirken nasıl bir yol takip edecekleri zikredilmiştir. Özet olarak hâkimin hüküm verirken dayanacağı Hanbelî mezhebine ait altı kitap belirlenmiştir. Bu kitaplar şunlardır: 1. İbnü'n-Neccâr Ahmed b. Abdülaziz el-Futûhî (ö. 972/1564)'nin yazdığı *Miunteha'l-irâdât* adlı esere Mansûr el-Buhûtî (ö. 1051/1641)'nin yazdığı *Şerhu Miunteha'l-irâdât*. 2. Ebu'n-Necâ Musâ b. Ahmed el-Haccâvî (ö. 968/1560)'nin yazdığı *el-İknâ li-tâlibi'l-intifâ* adlı esere şerh olarak Mansûr el-Buhûtî'nin yazdığı *Keşşâfu'l-Kinâ ani'l-İknâ* adlı eser (İlk iki eser arasında farklı bir görüş bulunursa *Miuntehâ*'nin tercih edileceği belirtilmiştir). 3. Ebu'n-Necâ Musâ el-Haccâvî'nin yazdığı *Zâdi'l-müstakni* adlı esere şerh olarak yine Mansûr el-Buhûtî'nin kaleme aldığı *er-Ravdu'l-mürbi'* adlı eser. 4. Mer'î b. Yusuf el-Makdisî el-Hanbelî (ö. 1032/1621)'nin yazdığı *Delilü't-tâlib li neylî'l-metâlib* adlı esere şerh olarak İbn Duveyyân İbrahim b. Muhammed (ö. 1353/1935)'in kaleme aldığı *Menâni's-sebil fi şerhi'd-Delil* adlı eser. 5. Muvaffakuddin İbn Kudâme (ö. 620/1223)'nin *el-Muğni* adlı eseri. 6. Muvaffakuddin İbn Kudâme'nin *el-Mukni'* adlı eserine şerh olarak Ebu'l-Ferec Abdurrahman İbn Kudâme (ö. 682/1283)'nin yazdığı eş-*Şerhu'l-kebir* adlı eseri. Bk. Muhammed Abdülcevad Muhammed, *et-Tetavvuru't-teşrû fi'l-Memleketi'l-Arabiyyeti's-Suûdiyye*, 82-86; http://www.moj.gov.sa/mojcontents.aspx?CMS_ID=34 (erişim 8.5.2008).

1353 (1934) yılında hâkimlerin delilini kuvvetli gördükleri İslâmî mezheplere göre hüküm verebilecekleri benimsenmiştir. 1395 (1975) yılında çıkarılan Yargı Kanunu (Nizâmu'l-kadâ)'nda hâkimlerin herhangi bir mezhebe bağlı kalmalarını gerektirecek bir hüküm getirilmemiştir. İbn Şelhûb, Abdurrahman b. Abdülaziz, *en-Nizâmu'd-düstûri fi'l-Memleketi'l-Arabiyyeti's-Suûdiyye*, s. 340. 1428 (2007) yılında çıkarılan Yargı Kanunu'nda da aynı durum devam ettirilmiştir. Dolayısıyla günümüzde hâkimlerin Hanbelî mezhebine göre hüküm vermesini gerektiren bir *mevzuat* yürürlükte bulunmamaktadır. Bununla birlikte uygulamada genel olarak yine Hanbelî mezhebine göre hüküm verildiği söylenebilir. Muhaymîd, Nâsir b. İbrahim, *el-İnhâât es-subûtüyye*, I, 9; Cühenî, İyd b. Mes'ud, *en-Nizâmu's-siyâsi ve'l-idârî fi'l-Memleketi'l-Arabiyyeti's-Suûdiyye*, Riyad 1422/2001, s. 467; Hafnâvî, Abdülmecid Muhammed, *Usulü't-teşrî fi'l-Memleketi'l-Arabiyyeti's-Suûdiyye*, s.36; Frank E. Vogel, *Islamic Law and Legal System: Studies of Saudi Arabia*, Köln 2000, s. 10, 83, 120, 125; Ferhat Koca, *İslam Hukuk Tarihinde Selefî Söylem: Hanbelî Mezhebi*, Ankara 2002, s. 117, dipn. 328.

¹¹ Günümüzde Mansûr el-Buhûtî'nin *er-Ravdu'l-mürbi'* adlı eseri şeriat fakültelerinde ders kitabı olarak okutulmaktadır. Bu eser özellikle evlenme işlemlerini yapan *mezunlar* için bir "el kitabı" niteliğinde sayılabilir. Aynı müellifin *Keşşâfu'l-kma'* adlı eserini de Suudi Arabistan Adalet Bakanlığı bir komisyona tahkik ettirerek yayınlamıştır. Eserin taktimini yaparken eski Adalet Bakanı Abdullah b. Muhammed b. İbrahim Âlişşeyh, *Keşşâf*'ın Suudi Arabistan'da hâkimlerin temel başvuru kitabı olduğuna işaret etmiştir. bk. *Mecelletü'l-Adl*, sy.8, 1421, s. 206. Suudi Arabistan Adalet Bakanlığının resmî yayınlarından biri olan *Mecelletü'l-Adl*'de *mezunun* dinî ve kanunî görevleri hakkında bir makale yazan Ahmed eş-Şa'bi de sadece Hanbelî mezhebinin görüşlerine yer vermiş ve en çok Buhûtî'nin adı geçen iki eseri ile birlikte İbn Kudame'nin *el-Muğni* adlı eserinden faydalanmıştır. Bu araştırmada da temel olarak yukarıda zikredilen Hanbelî fikhî kitaplarından faydalanılacaktır.

tescil edilmesi de söz konusudur. Bu ikincisi bir evlenme işlemi olmayıp evliliği “ispat işlemi” sayılmakla birlikte konunun bir bütün olarak daha iyi anlaşılması amacıyla araştırmaya dâhil edilmiştir. Bu sebeple Suudi Arabistan'daki evlenme işlemleri iki ana başlık altında incelenecektir: 1. Evlenme işlemleri. 2. Gayr-ı resmî yapılmış evlenme akdinin tespit ve tescil işlemleri.

II. Evlenme İşlemleri

Suudi Arabistan'daki evlenme işlemlerinin kolay anlaşılabilmesi için öncelikle bu işlemleri yapmaya yetkili kişiler ile görev ve yetkileri ele alınacaktır.

A. Evlenme İşlemlerini Yapmaya Yetkili Kişiler

Suudi Arabistan'da evlenme işlemlerini yapma yetkisi veya yükümlülüğü **mezun** adı verilen görevlilere ve hâkimlere aittir. *Mezun*ların ve hâkimlerin evlenme işlemleriyle ilgili yetki alanları farklıdır. Ayrıca **mezun** sadece evlenme işlemi yapmaya yetkili iken, hâkimin yargılama ve ispat işlemleriyle ilgili başka görevleri de vardır. Bu sebeple hâkimlerin sadece evlenme işlemleriyle ilgili görevleri incelenecek, konunun daha iyi anlaşılması için **mezun**ların statüleri biraz daha genişçe ele alınacaktır.

1. Mezunun Görev ve Yetkileri

Mezun, maddî karşılık beklemeksizin Allah rızası için (ihtisaben) evlenme işlemlerini yapmak üzere kendisine yetki verilen kişidir.¹² Önceden evlenme işlemlerini yapan ve evlenme belgesi veren kişilere “mezûnül-hâkim” (evlenme işlemi yapmak üzere hâkimin izin verdiği kişi) denirdi. Sonradan halk arasında kısaca “mezûn” denilir olmuştur. Halk arasında mezuna “mümlük”¹³ veya “mellâk”¹⁴ da denilmektedir.

Mezunun görev alanı, evlenme akdinin her iki tarafının da Suudi Arabistan vatandaşı olması halinde evlenme akdini icra etmekle sınırlıdır.¹⁵ Mezunun kendisinin veya velâyeti altındaki kadınların evlenme akdi işlemlerini yapması ise yasaklanmıştır.¹⁶

Mezunlar idarî olarak Adalet Bakanlığındaki Mezunlar Genel Müdürlüğüne bağlıdır.¹⁷ Mezunluk yetki belgesi (ruhsat) alma, onu yenileme, evlenme

¹² *Lâihatü me'zûnî ukûdi'l-enkiha*, md.1

¹³ Şa'bi, Ahmed b. Abdülcebbar, *el-Me'zûnî's-şer'i ve vâcibâtuhu's-şer'iyye ve'n-nizâmiyye fi'l-Memleketi'l-Arabîyyeti's-Suûdiyye*, s. 22.

¹⁴ Bir ifade için bk. Riyad Genel Mahkemesi, Daire 18, 24.11.1429 (22.11.2008) tarih ve 2991257 kayıt nolu belge.

¹⁵ *Lâihatü me'zûnî ukûdi'l-enkiha*, md.10

¹⁶ 25.08.1430 (16.08.2009) tarih ve 13/t/3731 nolu genelge.

¹⁷ *Mezunlar Genel Müdürlüğü* Adalet Bakanlığının 1245 sayı ve 25.02.1424 (27.04.2003) tarihli kararıyla kurulmuştur. Bk. 12.03.1424 (13.05.2003) tarih ve 13/t/2201 sayılı genelge.

zaptını teslim alma ve teslim etme, kendilerine has mührü teslim alma ve benzeri faaliyetlerini Riyad ve Cidde'de Sosyal Güvence ve Nikâh Mahkemelerine, diğer şehirlerde ise Genel Mahkemelere bağlı olarak yürütürler. Mezun, evlenme işlemini yaptıktan sonra başka kurumlarla yazışma yapması gerektiğinde bunu bağlı olduğu mahkeme aracılığıyla yapar. Meselâ boşanmış bir kadının evlenme işlemini yaptığında ondan boşanma belgesini alıp onu veren kuruma göndermesi gerekir. Bunu yaparken resmî bir yazıyla söz konusu belgeyi kendisinin bağlı olduğu mahkemeye teslim eder, onu mahkeme ilgili kuruma gönderir. Mezun, yaptığı işlemlerden dolayı öncelikle bağlı bulunduğu mahkemeye karşı sorumludur. Bu mahkemelerde mezunların işlerinin yürütülmesi için gerekli idari birimler bulunmaktadır. Mezunlara mezunluk yetki belgesi, ilgili mahkemenin teklifi ve Adalet Bakanlığının onayı ile verilmektedir.¹⁸

Mezunlara yetki belgesi beş yıllığına verilmektedir.¹⁹ Bu süre sona ermeden yeterli süre içinde mezun, ilgili Genel Müdürlüğe müracaat ederek yetki belgesinin yenilenmesini talep edebilir. Mezunlar Genel Müdürlüğü mezunun son iki yılda yaptığı evlenme işlemlerinin zabıtlarını da inceleyerek uygun gördüğü takdirde yetki belgesini yeniler. Yetkisi yenilenmeyen mezunun evlenme akdi işlemlerini yapma yetkisi sona erer.²⁰

Mezunluk yetki belgesi almak için müracaat eden şahısta şu şartlar aranmaktadır:

- a. Suudi Arabistan vatandaşı olmak.
- b. İyi hal sahibi olmak, yüz kızartıcı suçlardan dolayı had veya hapis cezası ya da kırbaç cezası almamış olmak.
- c. Yirmi beş yaşından küçük olmamak.

d. İslâmî (Şer'î) ilimler alanında üniversite diplomasına sahip olmak. Bir belde söz konusu alanda üniversite mezunu yeterli sayıda eleman bulunamazsa, diğer alanlarda üniversite diplomasına sahip olanlar, onlar da bulunmazsa lise mezunu olanlar mezun olarak görevlendirilebilmektedir. Ancak son iki grubun ilgili mahkemenin açmış olduğu imtihanında başarılı olması şarttır.²¹

Her ne kadar yürürlükteki mevzuatta zikredilmese de mezunluk, hâkimlik görevinin bir uzantısı sayıldığından mezunun ayrıca müslüman, erkek, akıllı ve reşit

¹⁸ *Lâihatü me'zûnî ukûdi'l-enkiha*, md.3-4, 9, 28.

¹⁹ *Lâihatü me'zûnî ukûdi'l-enkiha*, md. 5.

²⁰ 23.02.1429 (01.03.2008) tarih ve 13/t/3328 sayılı genelge.

²¹ *Lâihatü me'zûnî ukûdi'l-enkiha*, md.6. Daha önce mezunluk yetki belgesi olup da yukarıda zikredilen diplomalara hiç veya kısmen sahip olmayanların daha önceki çalışma süreleri dikkate alınarak bir düzenleme yapılmış ve ihtiyaç duyulan bölgelerde belirlenen sürelerde çalışmış olanlara da yetki belgesi verilebileceği belirtilmiştir. bk. 25.07.1427 (19.08.2006) tarih ve 13/t/2933 sayılı genelge. Mahkemenin yapacağı mezunluk sınavında adayın fıkıh bilgisi 50 puan, mevzuat (nizamlar) bilgisi 30 puan, güzel yazı ve imlâ ise 20 puan üzerinden hesaplanır. 28.02.1428 (18.03.2007) tarih ve 13/t/3073 sayılı genelge.

olması şart koşulur.²²

Mezunluk genellikle kişilerin normalde icra ettikleri mesleklere ek olarak yaptıkları bir görevdir. Bu sebeple mezunluk yapan avukatlara, hâkimlere, noterlere (kâtibu'l-adl), üniversite öğretim üyelerine, öğretmenlere ve diğer kamu görevlilerine hatta tüccarlara rastlamak mümkündür.

Mezunluk görevi gönüllü olarak yapılacak bir görev sayıldığından mezunun icra ettiği evlilik akdi karşılığında herhangi bir ücret alması (almayı şart koşması) yasaktır. Aksine davrananların mezunluk yetkisi iptal edilip cezalandırılacakları belirtilmiştir.²³ Ancak uygulamada mezunlar evlenme işlemini yapmak için bir meblağ şart koşmasalar da genellikle taraflar mezuna çeşitli hediyeler vermektedirler.

Evlenme akdiyle ilgili işlemleri yaparken şer'î hükümlere ve yürürlükteki mevzuata aykırı davranan veya gayr-i ahlakî davranışlarda bulunan ya da yetki belgesinin süresi sona erip yenilenmediği halde *mezunluk* yapmaya devam eden kişiler, bağlı buldukları mahkeme tarafından soruşturulması yapıldıktan sonra Mezunlar Genel Müdürlüğüne sevk edilmektedir. Genel Müdürlük gerekli gördüğü takdirde mezunu Disiplin Kuruluna sevk etmektedir.²⁴

Devletin çok sayıda kişiye mezunluk yetki belgesi vererek halka evlenme işlemlerinde kolaylık sağlamaya çalıştığı görülmektedir.²⁵ Ayrıca mezunların telefon numaraları Adalet Bakanlığının internet sitesinde yayınlanmaktadır.²⁶ Mezunlar ikamet ettikleri evlerin kapılarına “mezun” olduklarını belirten bir levha asarak da kendilerini çevreye duyurmaktadırlar. Bu levhada mezunun ruhsat numarası ve telefon numarası yer almaktadır.²⁷

2. Hâkimlerin Görev ve Yetkileri

Bazı durumlarda evlenme işlemlerini sadece yetkili hâkimin yapabileceği belirtilmiş ve bu işlemlerin *mezunlar* tarafından yapılması yasaklamıştır. Hâkimin görev ve yetkisinde olan evlenme işlemleri şunlardır:

a. Evlenecek taraflardan biri veya her ikisi Suudi Arabistan vatandaşı değil ise

²² Şa'bî, Ahmed, *el-Me'zûnû's-ser'î*, s.26.

²³ *Lâihatü me'zûnû ukûdî'l-enkiha*, md. 24; Ayrıca bk. 18.07.1412 (23.01.1992) tarih ve 8/t/90 sayılı ve 09.03.1423 (21.05.2002) tarih ve 13/t/1966 sayılı genelgeler.

²⁴ *Lâihatü me'zûnû ukûdî'l-enkiha*, md. 24-25.

²⁵ Ülke genelinde 4605 mezun bulunmaktadır. <http://www.alriyadh.com/2011/04/26/article/626938.print> (erişim: 27.04.2011). Riyad Sosyal Güvence ve Nikâh Mahkemesindeki yetkililerden aldığım bilgiye göre Riyad şehrinde Şubat 2011 itibarıyla bin elli civarında *mezun* görev yapmaktadır.

²⁶ <http://www.moj.gov.sa/Arabic/eServices/Pages/MarriageOfficials.aspx> (erişim: 06.02.2011)

²⁷ Mezunların reklam amacıyla büyük levhalar koymaları, ihtisap görevlerini ihlal ettiği şeklinde yorumlanmış ve levhaların reklam amaçlı olmaması istenmiş, levhalara azamî boyut (50X70) ve içerik açısından bir standart getirilmiştir. Bk. 12.08.1427 (05.09.2006) tarih ve 13/t/2947 sayılı genelge.

evlenme işlemini yapmaya yetkili makam, ilgili Şer'îye Mahkemesindeki hâkimdir. Onların evlenme işlemlerini *mezunların* yapması yasaklanmıştır.²⁸

b. Velisi bulunmayan kadını evlendirme görev ve yetkisi ilgili mahkemelere aittir.²⁹ el-Murâfaâtî's-Şer'îyye Kanunu'nun bu konuyla ilgili maddesini açıklayan yönetmeliğinde bu fıkranın altına şu kadınların girdiği ifade edilmektedir: Velinin kaybolması, ölümü, veli ile iletişim kurulması veya onun gelmesi ya da vekâlet vermesi mümkün olmayacak şekilde gâiplik halleri sebebiyle kadının velisi ile bağlantısı kesilmiş ise; velileri kadını evlendirmekten kaçınırsa ve bu kaçınma mahkeme kararıyla tespit edilirse, kadın İslam'a girdiği halde Müslüman bir velisi yoksa, bu tür kadınları evlendirmeye ilgili mahkeme yetkilidir.³⁰

Müslüman olmayan biriyle evli bir kadın din değiştirerek Müslümanlığı kabul ettiği halde kocası müslüman olmamışsa ve bu kadının müslüman bir velisi yoksa, başka biriyle evlenmek istediğinde Suudi Arabistan'da onu evlendirmeye hâkimler yetkilidir. Yüksek Yargı Meclisinin ilgili yazısında söz konusu kadının geçerli bir oturum belgesine sahip olması gerektiğine dikkat çekilmiş ve hâkimlerin Müslümanların işlerini yetkileri çerçevesinde kolaylaşturmaları, bununla birlikte bu tür kadınların evlilik talep etmeleri halinde dikkatli ve ihtiyatlı davranmaları istenmiştir.³¹

Kadının velileri kadını evlendirmekten kaçınırsa, veli baba dahi olsa hâkim, onun velâyetini kaldırmaya ve kadını evlendirmeye yetkilidir.³²

²⁸ *Lâihatü me'zîni ukûdi'l-enkiha*, md. 10; 10.03.1404 (15.12.1983) tarih ve 45/12/t sayılı genelge; Şa'bî, Ahmed b. Abdülcebbar, *el-Me'zîniü's-şer'î ve vâcibâtuhu's-şer'îyye ve'n-nizâmîyye fi'l-Memleketi'l-Arabîyyeti's-Suûdiyyeh*, s.42. Şu an uygulanan mevzuata göre (Şubat 2011) bu konuda Riyad ve Cidde'deki Sosyal Güvence ve Nikâh Mahkemesi, diğer yerlerde ise Genel Mahkeme hâkimleri yetkilidir. Yeni Yargı Kanunu'na göre Ahvâl-i Şahsiyye Mahkemeleri kurulması öngörülmektedir. Ancak bu kanunun çıkmasının üzerinden dört yıl geçmiş olmasına rağmen henüz bu mahkemeler kurulamamıştır.

²⁹ Hanbelîler kadını velisinin evlendirmesini evliliğin geçerlilik şartlarından biri olarak kabul ederler. Bu sebeple kadın, kendini evlendiremez, onu velisinin evlendirmesi gerekir. Onun için evlilik akdinde icabı velinin yapması şarttır. Evlendirme velâyetinde velâyet sırası da önemlidir. Yakın veli varken uzak velinin kadını evlendirmesi halinde nikâh fâsîd olur. Buhûtî, *er-Ravdu'l-mürbi*, s. 265; a.mlf., *Keşşâfu'l-kma'*, XI, 258; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XI, 344; Haccâvî, *el-İkna'*, III, 322; Futûhî, *Münteha'l-irâdât*, V, 129.

³⁰ *el-Lâihatü't-tenfîziyye*, md. 32/11. Bu hususta Sosyal Güvence ve Nikâh Mahkemesi bulunan yerlerde bu mahkeme, diğer yerlerde Genel Mahkemeler yetkilidir. *el-Lâihatü't-tenfîziyye*, md. 32/18-19. Velisi olmayan kadının evlenme işlemini yapmakla Sosyal Güvence ve Nikâh Mahkemesinin yükümlü olduğunu belirten Yüksek Yargı Meclisinin 283 sayı ve 01.12.1421 (24.02.2001) tarihli kararına binaen Adalet bakanlığı tarafından gönderilen genelge için bk. 06.01.1422 (31.03.2001) tarih 13/t/1703 sayılı genelge.

³¹ 02.09.1409 (08.04.1989) tarih ve 8/t/145 sayılı genelge.

³² *el-Lâihatü't-tenfîziyye*, md. 32/7. Velisi kadını evlendirmekten kaçınırsa, kadının mahkemede velisi aleyhine dava açması gerekir. Bu durumda hâkim uygun görürse kadının velisinin velâyetini kaldırabilir, velâyet sırasına göre onu sıradaki veliye veya evlendirme işlemlerini yapmaya yetkili hâkime devredebilir. Uygulama örnekleri için bk. Riyad Genel Mahkemesi 16.03.1431 (02.03.2010) tarih ve 52/200/18 sayılı belge; 22.07.1430 (15.07.2009) tarih ve 29118301 kayıt

Mezun gibi hâkimin de kendisinin veya velâyeti altındaki kadınların evlenme işlemlerini kendisinin yapması yasaklanmıştır.³³

B. Evlenmeden Önceki İşlemler

1. Evlenme Başvurusunda Bulunma

a) Başvurunun Şekli

Evlenecek tarafların evlenme işlemini yaptırmak için mezunun yetki alanına giren evliliklerde herhangi bir mezuna, hâkimin yetki alanına giren evliliklerde ise ilgili mahkemeye başvurması gerekir.

Evlenecek taraflardan her ikisi de Suudi Arabistan vatandaşıysa başvuruyu aşağıda ele alınacak belgelerle birlikte mezuna veya mahkemeye sözlü olarak yaparlar, herhangi bir form doldurmalarına veya dilekçe yazmalarına gerek yoktur. Taraflardan biri Suudi Arabistan vatandaşı değilse evlenmek isteyen erkeğin kendisine ve evlenmek istediği kadına ait gerekli nüfus bilgilerini de içeren “**evlilik akdi icrası talebi**” formunu (no. 1.01.057) doldurarak mahkemeye başvurması gerekir.

Velisi bulunmayan kadının evlenme işleminin yapılması için kendisine özel hazırlanmış evlenme akdi talebi formunu (no. 1.01.41) doldurması, kendisini tanıyan ve velisinin bulunmadığına şahitlik edecek iki şahit ile birlikte mahkemeye müracaat etmesi gerekir. Bu formda talepte bulunan kadının evleneceği erkeği araştırdığını ve onun kendisinin dengi ve düzgün bir hayat tarzına sahip olduğu sonucuna vardığını belirtmesi dikkat çekmektedir.

Evlenecek tarafların evlenme başvurusunu ve işlemini ikâmet ettikleri yerde yaptırmalarını gerektiren bir *mevzuat* tespit edemedim. Taraflar başvuruyu ve evlenme işlemini ikâmet ettikleri şehirden başka bir yerde de yaptırabilmektedirler.³⁴

b) Başvuruda Gerekli Belgeler

1. Nüfus Cüzdanı veya Oturum Belgesi: Evlenme akdi sırasında evlenecek erkek ve kadın ile kadının velisi ya da bunların vekilleri ile iki erkek şahidin bulunması gerekir. Söz konusu kişilerden Suudi Arabistan vatandaşı olanlar

nolu zabıt (Daire 18); 16.01.1431 (02.01.2010) tarih ve 13/200/27 sayılı belge. Yakın velinin velâyet ehliyetinin kaybolduğunu öne sürerek uzak veli mahkemeye başvurabilir. Hâkim uygun gördüğü takdirde velâyetin uzak veliye geçtiğine hükmedebilir. Uygulama için bk. Riyad Genel Mahkemesi velâyet zaftı, Daire 5, yıl 1430 (2010), cilt 6, s. 9, belge no:9/5.

³³ 25.08.1430 tarih (16.08.2009) ve 13/t/3731 nolu genelge.

³⁴ Evlenme işlemini yapma mekânı konusunda taraflara değil; *mezun*lara bir sınırlama getirilmiştir. Mezun ancak yetkili olduğu beldede evlenme işlemlerini yapabilir. Başka bir beldeye taşındığı zaman evlenme işlemlerini yapmaya yani *mezunluğa* devam etmek isterse gittiği beldedeki mahkemeye müracaat ederek yetkili olduğu beldenin değiştirilmesini talep etmesi gerekir. *Lâihatü me'zîni uküdi'l-enkiha*, md.12.

kimlik tespiti için yanlarında nüfus cüzdanlarını bulundurmaları gerekir, pasaport gibi diğer belgeler veya fotokopiler evlenme işleminde dikkate alınmaz.³⁵

Suudi Arabistan vatandaşı olmayanların evlenme işlemlerinin yapılabilmesi için Suudi Arabistan'da oturma izinlerini gösteren geçerli bir belgeye sahip olmaları gerekir (Ruhsat-ü ikâme). Bu kişilerin evlenme işlemleri yapılacağı kimlik tespiti için resmi oturma belgeleri dikkate alınır.³⁶ Suudi Arabistan pasaportuna sahip olup vatandaşlık belgesi ibraz edemeyen kişilerin ise evlenme işlemlerinin yapılabileceği, ancak bu durumun evlenme akdi belgesinde belirtilmesi gerektirir ifade edilmiştir.³⁷

Mahkemede yapılacak evlenme işlemi için erkeğin, kadının ve velisinin nüfus cüzdanı fotokopilerinin ayrıca diğer evraklara eklenmesi gerekir. Mezunun yapacağı evlilik işleminde ise bunların fotokopisine gerek duyulmamakta, nüfus cüzdanlarının asıllarının mezun tarafından görülmesi yeterli sayılmaktadır.

2. Vekâlet Belgesi: Evlenme akdi esnasında evlenecek erkeği, kadını ve velisini vekilleri temsil edebilir, bu kişilerin bizzat kendilerinin bulunması gerekmez. Ancak bu kişilerden birini vekili temsil edecekse evlenme işlemi için noterden (kâtibu'l-adl) bu hususta vekâlet belgesi alınması gerekir.³⁸ Mezunun bu belgede müvekkilin vekiline evlendirme işlemi için vekâlet verdiğinden emin olması istenmiştir.³⁹

3. Mirasçılar Listesi Belgesi: Eğer kadının velisi babası değilse, evlendirme velâyetinde en yakın velî olduğunu ispat etmek için mirasçılar listesi belgesini (Sakk-u hasri'l-irs) ya da evlendirme velâyetinin kendine geçtiğini ispat eden belgeyi ibraz etmesi gerekir.⁴⁰

Kocasını ölmüş bir kadın başka biriyle evlenmek istediğinde de mirasçılar listesi belgesini ibraz etmesi gerekir. Bu belge kadının kocasının öldüğünden emin olmak için gerekli görülmektedir.⁴¹

4. Boşanma Belgesi: Evlenecek kadın daha önce boşanmış bir kadın (dul) ise boşanma belgesinin aslını veya onu kaybetmiş ise onun yerine geçen ve ilgili

³⁵ Mevzuat gereği kimlik tespitinde sadece nüfus cüzdanı ("Bitakatü'l-ahvali'l-medeniyye", "Haftatü'n-nüfus") esas alınır. *Lâihatü me'zûni ukûdi'l-enkiha*, md. 13. Ayrıca bk. Adalet Bakanlığının 11.01.1395 (24.01.1975) tarih ve 5/3/t sayılı genelgesi ve 26.06.1406 (07.03.1986) tarih ve 12/121/t sayılı genelgesi.

³⁶ Gerek yukarıda zikredilen gerekse yabancılarla evliliği düzenleyen diğer genelgelerde bu durumun özellikle dile getirildiği görülmektedir.

³⁷ 10.01.1394 (03.02.1974) tarih ve 6/3/t sayılı genelge ile 13.07.1427 (07.08.2006) tarih ve 13/t/2923 genelge.

³⁸ Mahkemelerde birinin bir başkasını temsil edebilmesi için noterden (kâtibu'l-adl) vekâlet belgesi düzenlenmesi veya dava tutanağında müvekkilin belirtmesi gerekir. *Lâihatü Nizâmü'l-murâfaâti's-şer'iyye et-tenfi'iyye*, md. 47/3.

³⁹ *Lâihatü me'zûni ukûdi'l-enkiha*, md.16.

⁴⁰ *Lâihatü me'zûni ukûdi'l-enkiha*, md.15.

⁴¹ *Lâihatü me'zûni ukûdi'l-enkiha*, md. 20.

mahkeme tarafından verilen onaylı belgeyi ibraz etmesi gerekir.⁴²

5. Sosyal İşler Bakanlığından Muvafakat Belgesi: Anne babası bilinmeyen ve Sosyal İşler Bakanlığının gözetiminde bulunan kızların evlenebilmesi için adı geçen bakanlığın kızın evliliğine muvafakatının olduğunu gösteren bir belge getirilmesi lâzımdır.⁴³

6. Makam-ı Sâmi'den Muvafakat Belgesi: Kraliyet Ailesinin kızlarından biri başka aileden bir erkek ile evlenmek isterse Makam-ı Sâmi'den bu evliliğe muvafakat alınmış olması gerekir.⁴⁴

7. İçişleri Bakanlığından Muvafakat Belgesi: Taraflardan biri Suudi Arabistan vatandaşı değilse bu evliliğe İçişleri Bakanından veya yetkilendirdiği kişiden muvafakat alınması gerekir.⁴⁵ İçişleri Bakanlığı Suudi Arabistan vatandaşlarının yabancı anne-babadan Suudi Arabistan'da doğan yabancılarla evlenme talep etmeleri halinde muvafakat verip vermeme yetkisini Bölge Emirliklerine devretmiştir.⁴⁶ Yabancılarla evliliklerde evliliğe muvafakat verme hususundaki uygulama şu şekilde yapılmaktadır:

a. Erkek Suudi Arabistan vatandaşı olup kadın yabancı ise:

a1. Kadın Suudi Arabistan doğumlu ve annesi Suudi Arabistan vatandaşı ise söz konusu muvafakate gerek duyulmaksızın evlenme işlemi mahkemede yapılmaktadır.

a2. Kadın Suudi Arabistan doğumlu olup annesi Suudi Arabistan vatandaşı değilse Bölge Emirliğinden muvafakat alınmaktadır.

a3. Kadın ilk iki grubun dışında ise yani Suudi Arabistan doğumlu olmayan bir yabancı ise evlenmesine muvafakat almak için önce İçişleri Bakanlığına müracaat etmesi, bakanlıktan emirliğe havale edilip emirlikten muvafakat alması gerekir.

b. Erkek yabancı olup kadın Suudi Arabistan vatandaşı ise:

b1. Erkek, Suudi Arabistan doğumlu ise annesi Suudi Arabistan vatandaşı olsun veya olmasın evliliğe muvafakati emirlikten alır.

b2. Erkek, Suudi Arabistan doğumlu değilse İçişleri Bakanlığı'na müracaat

⁴² *Lâihatü me'zûnî ukûdi'l-enkiha*, md. 19; 10.01.1404 (17.10.1983) tarih ve 12/10/t sayılı genelge.

⁴³ 15.07.1412 (20.01.1992) tarih ve 8/t/86 sayılı genelge; 17.12.1423 (18.02.2003) tarih 13/t/2145 sayılı genelge.

⁴⁴ *Lâihatü me'zûnî ukûdi'l-enkiha*, md.18. *Makam-ı Sâmi*, yürütmeye ilgili tasarruflarında kraliyet makamını (kral veya nâibini) ifade etmek için kullanılan hukukî bir tabirdir. Söz konusu muvafakat belgesi *Divân-ı Melekî* (Kraliyet Divanı)'den alınmaktadır.

⁴⁵ *Lâihatü zevâc es-Suûdi bi ğayr-i Suûdiyye ve's-Suûdiyye biĝayr-i Suûdi*, md.2.

⁴⁶ bk. İçişleri Bakanlığının konuyla ilgili kararlarına binaen Adalet Bakanlığının gönderdiği genelgeler: 06.01.1423 (20.03.2002) tarih ve 13/t/1919 sayılı genelge; 18.06.1424 (16.08.2003) tarih ve 13/t/2265 sayılı genelge; 11.01.1425 (02.03.2004) tarih ve 13/t/2381 sayılı genelge; 01.12.1428 (11.12.2007) tarih ve 13/t/3266 sayılı genelge.

eder. Bakanlık emirliğe havale eder ve muvafakati emirlikten alır.

8. Sağlık Raporu: Evlenecek taraflar Suudi Arabistan vatandaşı iseler her ikisinden de evlenmelerine engel bulaşıcı veya kalıtsal bir hastalığın bulunup bulunmadığına dair sağlık raporu istenir. Taraflar bu raporu sunduktan sonra eğer bir hastalık söz konusu değil ise evlenme işlemi yapılır. Hastalık söz konusu ise *mezun*un tarafları evliliğin muhtemel sakıncaları hakkında bilgilendirmesi gerekir. Buna rağmen taraflar evlenme konusunda anlaşmışlar ise evlilik akdi yapılır. Bu hususta tarafların evlenme hürriyetine saygı gösterilmesi ve tarafları raporun sonucuna göre hareket etmeye zorlanmaması,⁴⁷ taraflar arasında evlenmelerini sakıncalı kılan bir uyuşmazlık (kan uyuşmazlığı) bulunması halinde sağlık raporunun Sağlık Bakanlığı'nın ilgili faksına bildirilmesi istenmektedir.⁴⁸ Sağlam olan taraf, karşı tarafın hastalık taşıdığını öğrendikten sonra evlenmeye razı değilse evlenme işleminin yapılması *mezun* tarafından reddedilmektedir. Sağlık raporu olmadan evlenme akdi işlemini yapan *mezun*un yetki belgesi iptal edilmekte ve Adalet Bakanlığı nezdindeki disiplin kuruluna sevk edilmektedir.⁴⁹

Taraflardan biri Suudi Arabistan vatandaşı olup diğeri yabancı ise yabancı tarafın kalıtsal ve bulaşıcı hastalıkları taşımaması gerekir.⁵⁰ Bu şartın yerine getirilip getirilmediğini incelemekle Suudi Arabistan'da yapılacak evliliklerde bölge emirlikleri, yurt dışında yapılacak evliliklerde ilgili Suudi Arabistan elçiliği

⁴⁷ 29.11.1424 (21.01.2004) tarih ve 13/t/2358 nolu genelge.

⁴⁸ 17.09.1430 (07.09.2009) tarih ve 13/t/3749 nolu genelge. 1429 (2008) verilerine göre Sağlık Bakanlığı evlilik öncesi tahlillerde teşhis edilen yetmiş beş AIDS hastasının evlilik işlemlerinin tamamlanmasına engel olmuştur. Bu rakam toplam tahlillerin % 0,03'ünü oluşturmaktadır. *et-Tıbbu ve'l-usra* (Haftalık gazete), 07.03.2009, sy.123, s.12. Son yıllarda evlilik öncesi doktor raporu alınmasının önemine işaret eden bilinçlendirici faaliyetler göze çarpmaktadır. Tâif'te yapılan bir çalışma için bk. <http://www.alriyadh.com/2011/03/05/article610812.html> (erişim: 05.03.2011).

⁴⁹ Evlenecek taraflardan doktor raporu isteme uygulaması 15.11.1424 (07.01.2004) tarih ve 54504/b/4 sayılı *Emr-i Sâmî* (Kraliyet Emri)'den sonra 01.01.1425 (21.02.2004) tarihinde yürürlüğe konulmuştur. Muhaymîd, Nâsır b. İbrahim, *el-inhâât es-sübûtiyye*, II, 832, dipn. 1.; 23.01.1425 (14.03.2004) tarih ve 13/t/2387 sayılı genelgede sağlık raporunun tarih ve sayısı ile nereden alındığının hem evlenme cüzdanına (*Vesikatü akdi'n-nikâh*) hem de *mezunda* bulunan zapta işlenmesi istenmekte, bu işlemi yapmayan *mezun*un kanuna muhalefetten cezalandırılacağı belirtilmektedir. Ancak 21.05.1429 (26.05.2008) tarih ve 13/t/3394 sayılı genelgede raporun sonucunun zapta ve belgeye yazılmadan söz konusu işlemin yapılması istenmektedir. Sağlık raporunun gerekliliğine dair Riyad Sosyal Güvence ve Nikâh Mahkemesi Başkanı Suud b. Abdullah el-Mu'cib ile yapılan röportaj için bk. http://www.amanjordan.org/arabic_news/wmview.php?ArtID=13078 (erişim: 05.08.08). Görüşüğüm hâkimlerden Yusuf el-Mukrin ile Fehd es-Süneydi'den doktor raporunun "zorunlu" görüldüğü bilgisini aldım.

⁵⁰ Suudi Arabistan vatandaşı bir erkek veya bayanın yabancı bir kişi ile evlilik talebinde bulunması halinde yabancı tarafın hangi kalıtsal ve bulaşıcı hastalıkları taşımaması gerektiği 14.09.1418 (13.01.1998) tarih ve 156 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile tespit edilmiş, bu kararda belirtilen hastalıklara benzer hastalıkları karara ekleme yetkisi Sağlık Bakanlığına bırakılmıştır. Sözü edilen hastalıklar ve ilgili karar için bk. 20.10.1418 (17.02.1998) tarih ve 13/t/1122 sayılı genelge. Daha sonra sözü edilen hastalıklara karaciğer iltihabı (C ve B) da ilave edilmiştir. Bk. 27.02.1424 (29.04.2003) tarih ve 13/t/2192 sayılı genelge.

yetkilidir.⁵¹

2. Başvurunun İncelenmesi ve Kabulü

Evlenme işlemini yapacak kişinin evlenme başvurusunu incelemesi ve sözü edilen evrakların ilgili kişilere ait, mevzuata uygun ve asıl belgeler olduğundan, evlilik akdinin rükünlerinin ve şartlarının mevcut olduğundan, tarafların evlenmelerine engel bir durumun bulunmadığından emin olması gerekir.⁵² Bu inceleme sonucunda kanunî veya dinî bir engel söz konusu değilse evlenme işlemi yapılabilir. Belgelerde bir eksiklik veya mevzuata uygun olmayan bir durum tespit edilirse ya da evlenme akdinin rükün ve şartlarında bir eksiklik söz konusu ise bu, evlenecek taraflara bildirilir ve evlenme işlemi yapılmaz. Evlenme işleminin yapılabilmesi için tarafların söz konusu eksiklikleri gidermesi ve evlenme engelinin bulunmadığını ispat etmesi gerekir.

C. Evlenme Sırasındaki İşlemler

Gerekli kişiler ile belgeler mevcutsa ve tarafların evlenmelerine engel teşkil eden bir durum yoksa evlenme işlemi başvurunun yapıldığı gün gerçekleştirilebilir. Hâkimler görev ve yetki alanına giren hususlarda evlenme akdi işlemini mahkemede yaparlar. Mezun ise bu işlemi kendi bürosunda yapabildiği gibi bağlı bulunduğu mahkemenin görev alanına giren ilin her yerinde yapabilir.⁵³ Mezun sadece Suudi Arabistan vatandaşlarının evlenme akdi işlemini yaptığı için mekân hususunda esneklik gösterilmiştir. Evlenecek adaylar genellikle mezundan randevu alarak evlerine veya belirledikleri başka bir mekâna davet ederek evlenme işlemini yaptırmaktadırlar.

Evlenme akdinin rükünlerine, şartlarına ve evliliğe engel durumların ne olduğuna mevzuatta yer verilmemiş, onlara genel bir ifadeyle işaret edilmiştir. Bununla birlikte evlenmenin bazı rükün ve şartlarına dikkat çekilerek evlenme işlemini yapacak yetkilinin bu rükün ve şartların mevcut olduğundan emin olması gerektiği özellikle vurgulanmıştır.

Evlenme akdinin oluşması için evlenmelerine engel bulunmayan kadın ve erkeğin evlenme iradelerini açıklamaları gerekir. Bunlara evlenme akdinin rükünleri denmektedir.⁵⁴

⁵¹ 14.02.1419 (09.06.1998) tarih ve 13/t/1162 sayılı genelge.

⁵² *Lâihatü me'zûnî ukûdi'l-enkiha*, md.14-16, 19-20; *Mezunlar Yönetmelik (Lâihatü'l-me'zûnîn)*'inde belirtilen gerekli evraklarla ilgili hususlara *mezunların dikkat etmelerini isteyen genelgeler için bk. 13.07.1427 (07.08.2006) tarihli ve 13/t/2925 sayılı genelge ile 07.05.1427 (07.06.2006) tarih ve 13/t/2875 sayılı genelge.*

⁵³ *Lâihatü me'zûnî ukûdi'l-enkiha*, md.11.

⁵⁴ Haccâvî evlenme akdinin rükünlerinin üç tane olduğunu söylemiştir: 1. Evlenmelerine engel bulunmayan erkek ve kadın. 2. İcap. 3. Kabul. Haccâvî, *el-İkna'*, III, 315. Evlenecek tarafların akdin rükünlerinden olduğu gayet açık olduğundan bazı Hanbelî hukukçular onları ayrıca zik-

Evlenme akdinin geçerli (sahih) olması için şu şartların bulunması gerekir: 1. Evlenecek tarafların karışıklığa meydan vermeyecek şekilde belirlenmesi. 2. Evlenecek tarafların bu evliliğe razı olmaları. 3. Kadını velisinin evlendirmesi (Evlilik akdinde îcabı velinin yapması). 4. Müslüman iki erkek şahidin bu evlenme akdine şahitlik yapması.⁵⁵ Fikhî veya kanunî bir gereklilik olmamakla birlikte uygulamada şahitlerin özellikle evlenecek kadını tanıyan kişilerden olmasına özen gösterildiği söylenebilir.

Evlenme akdinin rükün ve şartları dikkate alındığında akit esnasında evlenecek erkeğin, kadının ve velisinin, iki erkek şahidin bulunması gerekir. Yukarıda işaret edildiği üzere evlenecek erkeğin, kadının veya velisinin yerine vekillerinin bulunması da yeterlidir. Kadının velisi yoksa hâkim onun yerine geçmekte ve îcabı o yapmaktadır.

Evlenecek tarafların bu evliliğe razı olarak evlenmeleri nikâhın şartlarından biri sayılmakla birlikte Hanbelî mezhebinde babanın bekâr veya dokuz yaşından küçük kızını onun rızası olmadan evlendirebileceği kabul edilmiştir.⁵⁶ Gerek Hanbelî mezhebinin bu görüşüne sığınarak gerekse başka sebeplerle kadının rızasının gözetilmesi hususunda bazı ihlâllerin olabileceği dikkate alınarak evlenme işlemi yapılırken özellikle onun muvafakatinin mutlaka alınması gerektiği vurgulanmıştır. Nitekim rızaları alınmadan evlendirildiklerini iddia ederek mahkemeye şikâyette bulunan kadınların çokluğu dikkate alınarak bu şikâyetlerin önlenmesi için 1971 yılında Yüksek Yargı Heyeti bir karar almıştır. Bu karara binaen mahkemelere gönderilen genelgede⁵⁷ hâkimlerin ve mezunların evlenme işlemini yaparken kadının bu evliliğe râzı olup olmadığından emin olmaları istenmiş, kadının velisi baba dahi olsa “Dul kendisine danışılmadan, kız kendisinden izin alınmadan evlendirilmez, kızın izni kendine sorulduğu zaman susmasıdır”⁵⁸ hadisi ışığında dula danışılmadan, kızın da izni alınmadan evlenme işlemi yapılmaması gerektiği, evliliğe rızasının olup olmadığı sorulduğu zaman kızın

retmeye gerek görmemişler ve evlenme akdinin rükünlerinin îcap ve kabul olduğunu söylemişlerdir. Futûhî, *Münteha'l-irâdât*, V, 118; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kna'*, XI, 233.

⁵⁵ Buhûtî, *er-Ravdu'l-mürbi'*, s.263-264. Bazı Hanbelî fikh kitaplarında evlenecek erkek ve kadında kan bağı, süt bağı, akrabalık bağı, din farklılığı ya da kadının iddet bekliyor olması gibi evlenme engellerinden birinin bulunmaması nikâhın rükünlerinden değil, şartlarından biri sayılır. Haccâvî, *el-İkna'*, III, 332; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kna'*, XI, 305. Futûhî evlenme akdinin şartlarından beşincisi olarak evlenecek taraflar arasında denklik bulunmasını zikretmekle birlikte onu nikâhın geçerlilik şartlarından değil, bağlayıcılık şartlarından biri olarak gören görüşe de işaret etmiştir. Futûhî, *Münteha'l-irâdât*, V, 151. Mütেকaddimîn Hanbelî hukukçuların çoğunluğu evlenecek kadın ile erkek arasında denklik bulunmasını akindin geçerlilik şartlarından biri saymıştır. Mütעהhirîn Hanbelî hukukçuların çoğunluğu ise onu akindin bağlayıcılık şartlarından biri saymıştır. Buhûtî, *Şerhu'l-Müntehâ*, V, 150-151.

⁵⁶ Buhûtî, *er-Ravdu'l-mürbi'*, s.264; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kna'*, XI, 246; İbn Kudâme, *el-Muğni*, IX, 398; Futûhî, *Münteha'l-irâdât*, V, 124; Haccâvî, *el-İkna'*, III, 319.

⁵⁷ Yüksek Yargı Heyetinin kararı: 05.05.1391 (28.06.1971) tarih ve 109 sayılı karar. Adalet Bakanlığının ilgili genelgesi: 17.05.1391 (10.07.1971) tarih ve 1/91/t sayılı genelge.

⁵⁸ Buhârî, “*Nikâh*”, 42; “*Hıyel*”, 11; Müslim, “*Nikâh*”, 9; Ebû Dâvûd, “*Nikâh*”, 23, 25; Tirmizî, “*Nikâh*”, 17; İbn Mâce, “*Nikâh*”, 11.

susmasının onun izni sayılacağı belirtilmiştir.⁵⁹

Evlenme akdi sırasında mehri belirlemek şart olmamakla birlikte⁶⁰ taraflar kendi aralarında mehir belirlemişlerse, bunun ne kadarının teslim alındığının ve ne kadarının müeccel olduğunun, ayrıca taraflardan biri evliliğe bağlı bir şart ileri sürmüş ise bu şartın evlenme akdi zaptına ve belgesine işlenmesi gerekir. Onun için evlenme işlemini yapan yetkilinin tarafların mehir ve şartlarla ilgili hususlarda anlaşıklarından ve kadının bu evliliğe râzı olduğundan emin olmalıdır.⁶¹

Evlenme işlemini yapacak kimsenin önce duruma uygun bir hutbe okuması dinen sünnet (veya müstehap) olarak görülür⁶² ve buna “hutbetü'l-hâce” denir. Bu hususta İbn Mes'ud'un Hz. Peygamber (sav)'den naklettiği hutbe esas alınır.⁶³

⁵⁹ Riyad Sosyal Güvence ve Nikâh Mahkemesinde birçok evlenme işleminde hazır bulundum. Hâkimlerin her defasında ister bekâr ister dul olsun bu evliliğe muvafakatının olup olmadığını kadına sorduklarına ve olumlu cevap aldıktan sonra evlenme işlemini yaptıklarına, incelediğim nikâh akdi zabıt kütüklerindeki tüm nikâhlarda kadının evlenmeyi “kabul ettiği ve ona râzı olduğu” kaydının bulunduğu şahit oldum. Mezunların evlenme akdini kaydettikleri matbu nikâh zabıtlarında da kadının evliliğe muvafakatının bulunduğu belirtilmektedir.

⁶⁰ Evlenme akdi sırasında mehri belirlemenin şart olmadığına görüş birliği vardır. Buhûtî ve Haccâvî akit esnasında mehrin belirlenmesinin sünnet olduğunu söylemişlerdir. Buhûtî, *er-Ravdu'l-mürbi'*, s.273; Buhûtî, *Keşşâfü'l-kna'*, XI, 449; Haccâvî, *el-İkna'*, III, 375. İbn Kudâme ve Futûhî akit esnasında mehrin belirlenmesinin müstehap olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Kudâme, *Muğnî*, X, 98; Futûhî, *Münteha'l-irâdât*, V, 233.

⁶¹ 07.10.1405 (26.06.1985) tarih ve 181/12/t sayılı genelgede taraflardan her birine bir şartının olup olmadığını sorulması, öğretmenlik veya başka bir göreve devam etme gibi bir şart ileri sürülmüşse bu şartı ileri sürenin yanında bir delil olması için söz konusu şartın evlenme akdi zaptına yazılması gerektiği belirtilmiştir. 20.10.1429 (20.10.2008) tarih ve 13/t/3477 sayılı genelgede de ilgili idarenin yaptığı saha araştırmasında mezunların uygulamalarında konuyla ilgili görülen eksiklikler üzerine onlardan evlilik akdi esnasında mehrin miktarını, ne kadarının teslim alındığını, ne kadarının müeccel olduğunu, evlenecek kadının veya tarafların şartları varsa onları evlenme zaptına ve evlenme akdi belgesine yazmaları; tarafların bu şartları bildiğinden ve onlara râzı olduğundan emin olmaları istenmiş, aksi takdirde tarafların boşanması durumunda açılan davalarda bir takım problemlerle karşılaşıldığına dikkat çekilmiştir.

⁶² Muvaffakuddîn İbn Kudâme ve Haccâvî bu hutbeyi okumanın müstehap olduğunu söylerken Buhûtî, Futûhî ve Nâsır el-Muhaymîd sünnet olduğunu ifade etmişlerdir. İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 465; Haccâvî, *el-İkna'*, III, 304; Futûhî, *Münteha'l-irâdât*, V, 114; Buhûtî, *er-Ravdu'l-mürbi'*, s. 263; Muhaymîd, Nâsır b. İbrahim, *el-inhâât es-sübütüyye*, II, 832, 836.

⁶³ Bu hutbe şöyledir: “Hamd Allah'a mahsustur. (Ona hamd ederiz.) Ondan yardım dileriz, ondan başışlanma dileriz. Nefislerimizin şerlerinden ve kötü amellerimizden Allah'a sığınırız. Allah kimi hidayete erdirirse kimse onu sapıtamaz. Kimi de Allah sapıtmışsa onu hidayete erdirecek yoktur. (Ortağı olmayan), tek olan Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet ederim. Hz. Muhammed'in Allah'ın kulu ve resûlü olduğuna da şehâdet ederim.” Sonra “Allah'tan hakıyla sakının ve ancak müminler olarak ölünüz” (Âl-i İmrân 2/102) âyetini, “Kendisi adına birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah, üzerinizde bir gözetleyicidir.” (en-Nisâ 4/1) âyetini, “Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının ve doğru söz söyleyin ki, Allah sizin işlerinizi düzelsin ve günahlarınızı başışlasın. Kim Allah'a ve Resûlüne itaat ederse, muhakkak büyük bir başarıya ulaşmıştır.” (el-Ahzâb 33/70-71) âyetini okur. İbn Mes'ud'un rivayeti için bk. Tirmizî, “Nikâh” 16; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 32; İbn Mâce, “Nikâh”, 19. Parantez içindeki kısımlar bazı rivayetlerde yer almamaktadır. Riyad Sosyal Güvence ve Nikâh Mahkemesinde gördüğüm kadarıyla genelde bu hutbe

Evlenme işlemini yapacak kimse yukarıda belirtilen hususlardan emin olduktan sonra kadının velisine veya vekiline nasıl icapta bulunacağını, erkeğe veya vekiline nasıl kabulde bulunacağını söyler, onlar da söylenenleri tekrar ederler. Eğer belirlenmiş ise mehir ve şartlar da îcap ve kabul esnasında zikredilir. İcabi kadının velisi yapar ve evlenecek erkeğe: “Burada bulunan kızım ...’ı şu kadar mehir karşılığında şu şart ile seninle evlendirdim.”, der. Erkek de: “Şu kadar mehir karşılığında şu şart ile bu evliliği kabul ettim”, der. Böylece evlenme akdi yapılmış olur. Evlenme akdi yapıldıktan sonra taraflar tebrik edilir, bu sünnettir.⁶⁴ Evlenmenin ilan edilmesi şart değildir, sünnettir.⁶⁵

D. Evlenmeden Sonraki İşlemler

1. Hâkimin ve Mezunun Yapacağı İşlemler

Evlenme akdiyle ilgili bütün bilgiler; evlenme işlemini yapan kişi, işlem tarihi ve numarası, evlenen tarafların, kadının velisinin veya bunların vekillerinin ve şahitlerin isimleri, vatandaşlık veya oturma belgesi numaraları, yukarıda sözü edilen evraklara ilişkin bilgiler, tarafların üzerinde anlaştıkları mehir ve şartlara ilişkin bilgiler evlenme zaptına işlenir.⁶⁶ Evlenme zaptı kocaya, kadına ve velisi ile şahitlere imzalatılır. Gerek hâkim gerekse *mezun* evlenme zaptını kendileri de imzalar ve mühürlerler.

Hâkim ve mezun evlenme işlemini yaptıktan sonra bir evlenme akdi belgesi (Vesikatü akdi'n-nikâh) düzenleyerek kocaya teslim eder. Bu belgeye evlilik cüzdanı denilebilir.⁶⁷

Ayrıca kocaya Nüfus Müdürlüğüne (İdâratü'l-Ahvâlî'l-Medeniyye) müracaat ederek yapılan akdi iki ay içinde aile defterine tescil ettirmesi gerektiğinin, gecikme olması durumunda para cezası ödemek zorunda kalacağını anlatıldığını

okunarak evlenme akdi yapılmaktadır. Ancak çok nâdir olarak bu hutbe okunmadan da evlenme akdi yapıldığına şahit oldum.

⁶⁴ Haccâvî, *el-İkna'*, III, 305; Futûhî, *Münteha'l-irâdât*, V, 116

⁶⁵ Haccâvî, *el-İkna'*, III, 305; Buhûtî, *Keşşâfu'l-kma'*, XII, 63.

⁶⁶ Bundan yaklaşık kırk yıl önce *mezun* olmayan bazı kimselerin evlenme işlemi yaptığı, bazı *mezun*ların da evlenme akitlerini gayr-ı resmi evraklara tescil ettikleri ve bunlara kendi isimlerini yazarak mühürledikleri, kimi hâkimlerin söz konusu evrakları onayladığı görüldüğünden Adalet Bakanlığı bir genelge yayınlamak üzere her iki durumda da Bakanlığın bu tür akitleri onaylamasının mümkün olmadığını belirtmiş ve resmi evrakların kullanılmasını istemiştir. 09.03.1394 (02.04.1974) tarih ve 39/13/t sayılı genelge. Ancak günümüzde Adalet Bakanlığının iletişim teknolojilerine geçişte bir hayli mesafe katettiği görüldüğünden resmi işlemlerde artık söz konusu durumların geçmişte kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte Lâihatü'l-me'zûnîn'inde evlenme akdinin Adâlet Bakanlığı tarafından nikâh zaptı için özel hazırlanmış vesikalara yazılması, zabıtta silme, değiştirme veya ekleme yapılması durumunda imza ve mühürle birlikte bu duruma işaret edilmesi gerektiği belirtilmektedir. *Lâihatü me'zûnî ukûdi'l-enkiha*, md. 21.

⁶⁷ Bu belge 10.03.1404 (15.12.1983) tarih ve 12/45/t sayılı genelge gereğince düzenlenmektedir. Bu vesikada Türkiye'deki evlilik cüzdanından farklı olarak sadece evlenme akdiyle ilgili bilgiler bulunmakta, doğacak çocuklar için herhangi bir sayfa bulunmamaktadır.

belirten bir yazı imzalatılır.⁶⁸

Mahkemede verilen evlenme cüzdanı (Vesikatü akdi'n-nikâh) hemen mahkeme başkanına onaylatılır. Mezunun verdiği evlenme cüzdanını ise kocanın iki ay içinde mahkeme başkanına onaylatması (mühürletmesi) gerekir. Mahkeme başkanı evlilik belgesine bakar; evlenme akdinin rükünlerine, şartlarına ve mevzuata uygun olarak yapılıp yapılmadığını inceler, belgeyi imzalayıp mühürler. Böylece mezunun imza ve mührünü onaylamış olur.⁶⁹

Eğer kadın daha önce boşanmış bir kadın ise boşanma belgesi ondan alınır. Nikâhı kıyan eğer mezun ise onu bağlı bulunduğu mahkemeye gönderir. Mahkeme yapılan evlenme akdini boşama belgesinin üzerine şerh düşer. Boşama belgesiyle birlikte ilgili sicile (boşama zapıtı) de şerh düşülür. Eğer boşama belgesini başka bir mahkeme vermişse ilgili sicile şerh düşülmek üzere onu veren mahkemeye gönderilir.⁷⁰

2. Evlenen Tarafların Yapacağı İşlemler

Evlenen taraflardan biri veya her ikisi de Suudi Arabistan vatandaşı ise yapılan evliliği iki ay içinde Nüfus Müdürlüklerinden birine (İdâratü'l-Ahvâli'l-Medeniyye) bildirmesi ve aile kütüğüne tescil ettirmesi gerekir. Bu görev kocaya aittir. Fakat kocanın yerine hanımı, babası, kayınpederi veya akrabalarından biri de bu görevi yerine getirebilir.⁷¹ Kocanın yine bu iki aylık süre içinde Nüfus Müdürlüğüne müracaat ettiğinde "aile defteri" alması gerekir.⁷² Bunların yapılabilmesi için öncelikle taraflardan birinin yukarıda belirtildiği üzere evlenme cüzdanını ilgili mahkeme başkanına onaylatması gerekir.

III. Gayr-ı Resmî Yapılmış Evlenme Akdinin Tespit ve Tescili

Suudi Arabistan'da gayr-ı resmi olarak yapılan evlenme akdi ile evlenenler de vardır. Resmî yetkili önünde yapılmayan ve tescil edilmeyen evlenme akitlerine genel olarak "örfi nikâh" denilmektedir.⁷³

Gayr-ı resmî yapılan her evlenme akdi, gizli yapılmış anlamına gelmemektedir. Gayr-ı resmî yapılan evlenme akdiyle evli yaşayanların nikâhlı oldukları toplum tarafından biliyor olduğu gibi, bu kişiler evlenme akitlerini sadece şahitler

⁶⁸ 08.11.1409 (12.06.1989) tarih ve 8/174/t sayılı genelge. Bu yazı *Vesikatü akdi'n-nikâh* içinde "Tenbih" başlığı altında hazır bir yazı olup koca onu imzalamaktadır.

⁶⁹ *Lâihatü me'zîni ukûdi'l-enkiha*, md.21-23.

⁷⁰ *Lâihatü me'zîni ukûdi'l-enkiha*, md. 19; 10.01.1404 (17.10.1983) tarih ve 12/10/t sayılı genelge.

⁷¹ *Nizâmu'l-ahvâli'l-medeniyye*, md. 46-4A.

⁷² *Nizâmu'l-ahvâli'l-medeniyye*, md. 50. *Aile defteri*, eş ve çocuklar gibi aile fertlerinin kayıtlı olduğu tek sayfalık ve "kart" şeklinde hazırlanmış bir belgedir. İçerik itibarıyla Türkiye'deki *Nüfus Kayıt Örneği*'ne benzetilmektedir.

⁷³ Örfî nikâhın tanımları için bk. el-Mutlak, Abdülmelik b. Yusuf, *ez-Zevâcü'l-urfî*, s.183-186; ed-Düreyvîş, Ahmed b. Yusuf, *ez-Zevâcü'l-urfî*, s.79. Örfî nikâh çeşitleri hakkında bk. el-Mutlak, *ez-Zevâcü'l-urfî*, s.199; Düreyvîş, *ez-Zevâcü'l-urfî*, s.89.

huzurunda akdederek çevrelerinden gizlemiş de olabilirler. Bu şekilde evlenen kişilerin resmî evlenme işlemi yaptırılmalarının sosyal, ekonomik veya daha farklı sebepleri bulunmaktadır. Meselâ koca diğer eşine duyurmamak veya devletin bazı memurlara getirdiği yabancı kadınla evlenme yasağından ya da evliliğin getirdiği birtakım ekonomik yükümlülüklerden kaçınmak için gayr-ı resmî nikâh akdi yaptırmış olabilir.⁷⁴ Bu başlık altında gayr-ı resmî olarak yapılan evlenme aktelerinin daha sonra resmîyete kavuşturulmak istendiğinde nasıl bir prosedür izlendiği ele alınmaya çalışılacaktır.

Taraflar evlenme akdini resmî yetkili olmayan biri önünde akdetmelerine rağmen akit sırasında nikâhın dinî açıdan gerekli şart ve rükünleri yerine gelmişse bu evlenme akdinin geçerli (sahih) olduğuna fetva verilmektedir.⁷⁵ Mahkeme de bu evlenme akdini yok saymamaktadır.⁷⁶ Ancak bu şekilde gerçekleştirilmiş bir evlenme akdi, resmî olarak yapılan evlenme işleminde olduğu gibi nikâh akdi zaptına tescil edilmemekte, mahkemede tarafların sadece evli oldukları tespit ettirmektedir. Buna “*nikâhın ispatı*” işlemi denilmektedir. Nikâhın ispat işlemi bittikten sonra taraflara evli olduklarının tespit edildiğine dair tek sayfalık bir belge (sakk) verilmekte, evlenme cüzdanı (Vesîkatü akdi'n-nikâh) verilmemektedir.⁷⁷

Nikâhı ispat işlemi yaptırmak için kocanın, içinde evlendiği kadının ismini, kimin velayetiyle evlendiğini ve evlenme işlemi kimin yaptığını belirttiği “evliliği ispat talebi örnek formunu” (no. 1.01.42) doldurması ve daha önce akdedilmiş olan nikâh akdini tespit ettirmek istediğini belirterek ilgili mahkemeye başvurması gerekir. Yapılacak işlem bir evlenme akdi işlemi olmayıp, sadece daha önce gayr-ı resmî olarak akdedildiği öne sürülen nikâhı tespit ettirme işlemi olduğundan bu işlemi yapmanın Şer'îye Mahkemelerinin yetkisinde olduğu belirtilmiş, tarafların her ikisi Suudi Arabistan vatandaşı dahi olsa mezunun böyle bir tespit işlemi yapması yasaklanmıştır.⁷⁸

Daha önce akdedilmiş olan evlenme akdini tespit ettirmek için mahkemeye

⁷⁴ Örfî nikâhın genel sebepleri hakkında bk. el-Mutlak, Abdülmelik b. Yusuf, *ez-Zevâcü'l-urfi*, s.218-234; Düreyvîş, Ahmed b. Yusuf, *ez-Zevâcü'l-urfi*, s.84; Suudi Arabistan'daki gizli nikâhların sebepleri hakkında bk. el-Mutlak, *ez-Zevâcü'l-urfi*, s.270; <http://www.alriyadh.com/2010/02/26/article501840.html> (erişim: 26.02.2010).

⁷⁵ Nitekim Büyük Âlimler Heyeti (Hey'eti Kibârî'l-Ulemâ) üyelerinden Abdullah İbn Cibrîn (ö. 2009), Salih b. Fevzân el-Fevzân, Abdullah b. Süleyman b. Müni' ve Sâlih b. Muhammed el-Luhaydan (Eski Yüksek Yargı Meclisi Başkanı) dinî açıdan gerekli rükün ve şartları taşıyarak akdedilen örfî nikâhın geçerli olduğunu ifade etmişler, bununla birlikte nikâhı resmîyete kavuşturmanın önemine işaret etmişlerdir. el-Mutlak, *ez-Zevâcü'l-urfi*, s.500; ed-Düreyvîş, *ez-Zevâcü'l-urfi*, s.141.

⁷⁶ Mevzuatta yetkili olmadığı halde evlenme işlemi yapan kişilere müsamaha gösterilmeyeceği ve bu kişilerin gerekli cezai işleme maruz kalacağı belirtilmektedir. 13.05.1393 (14.06.1973) tarih ve 3/107/t sayılı genelge.

⁷⁷ 19.04.1404 (23.01.1984) tarih ve 71/12/t sayılı genelge; 10.01.1404 (17.10.1983) tarih ve 12/10/t sayılı genelge; 25.01.1394 (18.02.1974) tarih ve 3/16/t sayılı genelge.

⁷⁸ *Nizâmü'l-murâfaâtî's-şer'iyye*, md.32/b; 10.01.1404 (17.10.1983) tarih ve 10/12/t sayılı genelge.

başvuran kocanın yanı sıra kadın ve varsa velisi veya onların vekilleri, nüfus cüzdanları ve aralarındaki bağları gösteren resmî belgelerle birlikte hâkimin huzurunda hazır bulunmaları gerekir. Taraflar ayrıca kadın ile kocaı ve varsa çocuklarını iyi tanıyan iki âdil şahit de getirirler. Nikâhı ispat işleminde şahitlerin tezkiyesi de arandığından onları tezkiye edecek iki kişinin daha hazır bulunması gerekir. Boşandıktan sonra yaptığı bir nikâhı tespit ettirmek isteyen kadının boşanma belgesini de getirmesi lâzımdır. Taraflardan birinin Suudi Arabistan vatandaşı olmaması durumunda yukarıda evlenme başvurusunda bulundurulması gereken belgeler ele alınırken belirtilen hususlar, nikâhı ispat işlemi için geçerlidir.

Hâkim gerekli incelemeleri yaptıktan sonra uygun görürse daha önce akdedildiği öne sürülen nikâhın, huzurunda sâbit olduğuna hükmeder ve nikâhı ispat işlemi için hazırlanmış örneğe uygun olarak biri asıl, biri de sûret olmak üzere iki adet belge hazırlar. Belgenin aslı nikâh akdi ispat zaptı olarak mahkemede kalır, diğeri kocaya verilir.⁷⁹ Verilen belge (sak) sadece nikâh akdini ispat etmek için kabul edilir. Bu belge bir sayfadan ibaret olup nikâhın tespit edildiğinin belirtildiği zaptın kopyasıdır. Resmî olarak yapılan evlenme işleminde olduğu gibi taraflara evlenme cüzdanı (Vesikatü akdi'n-nikâh) verilmez.⁸⁰

IV. Sonuç

Suudi Arabistan'da evlenme akdine ilişkin çeşitli kanunî düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Bu düzenlemelerde evlenme işlemini yapmaya yetkili kişiler ve yetki alanları, evlenme işleminden önce ve sonra izlenmesi gereken resmî prosedür belirlenmiştir. Söz konusu düzenlemelerde yönetmeliklerin yanında genelgeler de önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle genelgelerin zamanın ihtiyacına göre acilen yeni düzenlemeler yapılmasında ve resmî işlemlerde kurumlar arası uyum sağlanmasında önemli bir misyon üstlendiği söylenebilir.

İlgili mevzuatta evlenme akdinin şart ve rükünlerinin ifade edilmeyip Kur'an'a, Sünnet'e, fıkıh kitaplarına ve hâkimlerin içtihatlarına bırakıldığı, sadece evlenme işlemini yapacak kişinin akdin rükün ve şartlarının bulunduğundan emin olması gerektiğinin genel bir ifadeyle belirtildiği görülmektedir. Evlenme akdinin şart ve rükünleri hususunda Hanbelî mezhebinin temel alındığı söylenebilir. Bazı ihlâllerin yapıldığı ve yapılabileceği göz önüne alınarak evlenecek kadının söz konusu evliliğe muvafakatinin olup olmadığından evlenme işlemini yapan yetkilinin emin olması gerektiğinin özellikle vurgulandığı dikkat çekmektedir. Evlenme akdinin şartlarından biri kabul edilen kadını velisinin evlendirmesi hususunda da çeşitli kanunî düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Diğer düzenlemelerin de İslâm hukuku ile çelişmemesine dikkat edildiği ve bunların modern devletin bir gereği olarak kabul edildiği söylenebilir.

⁷⁹ Muhaymid, Nâsır b. İbrahim, *el-ihhât es-sübûtiyye*, II, 831.

⁸⁰ 19.4.1404 (23.01.1984) tarih ve 71/12/t sayılı genelge

Evlenme işlemini yapmaya sadece mezunların ve ilgili mahkemelerdeki hâkimlerin yetkili olduğu, yetkisiz evlenme işlemi yapan kişiler hakkında gerekli hukukî işlemlerin yapılacağı belirtilerek evlenmenin devletin gözetiminde yapılmasının hedeflendiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte toplumsal gerçeklerin de göz ardı edilmediği ve gayr-ı resmi yapılan evlenme akitlerinin yok sayılmadığı, bu şekilde akdedilen bir nikâh ile evlilik hayatına devam edenlerin nikâhlarının ilgili mahkemede tespit ve tescil edilmesine dair düzenlemeler yapılarak tarafların mağdur olmalarının önlenmeye çalışıldığı görülmektedir.

Devletin vatandaşları arasındaki evlenme işlemlerini gerçekleştirmek üzere çok sayıda mezuna yetki vererek büyük kolaylık sağladığı, vatandaşlarının yabancılarla veya velisi olmayan kadınlarla yapacakları evlilik akitlerinin ise hâkim huzurunda yapılmasını şart koşarak bu hususta daha titiz davranılmasını istediği görülmektedir. Söz konusu düzenlemelerle hem tarafların hem de ülkenin çıkarlarının korunmasının hedeflendiği söylenebilir.

Devletin evlenme akdinden sonra ortaya çıkabilecek problemleri dikkate alarak gerekli düzenlemeler yaptığı görülmektedir. Bu hususta evlenecek kadının rızasının alınması, tarafların özellikle de kadının herhangi bir şartı varsa bunun yazılması, mehirle ilgili hususların kaydedilmesi, boşanmış veya kocası vefat etmiş bir kadının evlenme akdi yapıyorsa kadının durumundan emin olmak için ilgili belgelerin asılları dikkate alınarak evlenme işleminin yapılması istenmiştir. Ayrıca evlenme işlemi için tarafların sağlık raporu getirmelerinin şart koşulduğu, bununla birlikte sağlık raporu sonucuna rağmen evlenmek istediklerini belirten tarafların evlenmelerine engel olunmayarak iradelerine saygı gösterildiği görülmektedir.

Devletin evlenme işlemlerinde gerekli bilgilerin kaydedilmesi için örnek zabıt ve vesikalar hazırlayarak hem bu bilgilerin işlenmesinde titizlik gösterilmesini hem de bunların standarda kavuşturulmasını hedeflediği söylenebilir. Devletin evlenme işleminden sonra hem resmî kayıtlarda birliğin sağlanabilmesi hem de ihtiyaç duyulan istatistikî bilgilerin elde edilebilmesi ve bunlara göre gerekli sosyal ve ekonomik adımların atılabilmesi için yapılan evlenme akitlerinin Nüfus Müdürlüğüne (İdâratü'l-Ahvâli'l-Medeniyye) tescil edilmesini istediği, belirlenen süre içinde tescil ettirmeyenlere para cezası öngördüğü, boşanma ve evlenme bilgileri açısından mahkemeler ve mezunlar arasında bilgi birliğini sağlamaya yönelik düzenlemeler yaptığı dikkat çekmektedir.